

סנהדרין צא-ב

עניין: ויכוחי רבי ואנטונינוס

מהר"ל גור אריה דברים כה, ב

אמנם נראה, כי בודאי היה ראוי ללקות ארבעים כנגד ארבעים יום של יצירת הולד, וביום האחרון – הוא יום ארבעים – מקבל הולד הנשמה, ובכל ל"ט הוא בריאת הגוף¹². ובגוף הוא החטא¹³, שבו היצר הרע¹⁴, והנשמה חטאה עמו, שכל המחובר לטמא הרי הוא כמוהו בעודה עם הגוף¹⁵. ולפיכך אמרה תורה "ארבעים יכנו", שאף הנשמה שעם הגוף חייב המלקות, שכל אשר הנשמה עם הגוף – שהוא החוטא – הרי היא כמוהו, כדלעיל. אכן כשמכין אותו ל"ט מכות, ובזה שב יצירת הגוף נקי מן החטא, שכן אמרו חכמים (מס' נג.) כל חייבי מלקות נפטרו מידי עונשן על ידי מלקות¹⁶, והרי בל"ט מכות הוסר החטא מן הגוף, וממילא נמצא הנשמה טהורה. שאין בה פחיתות בעצמה, רק כאשר היא מצורפת לגוף החוטא, וכאשר הגוף נקי מן החטא, אין כאן פחיתות וחטא בנשמה, ואין צריך להלקות¹⁷ עוד¹⁸.

מהר"ל גור אריה בראשית כה, כב

ויש עשו מפרנס צאת. שלשון "ויתרוצצו" לשון ריצה¹⁹, שזה רץ לכאן וזה רץ לכאן, ומפני שכתוב ב' צד"י ריש"י ב' ריצות. ואם תאמר לפירוש זה שהיה עשו מפרנס לצאת, והלא אין היצר הרע באדם אלא מעת שנולד, שנאמר (לעיל ד, ו) "לפתח חטאת רובץ"²⁰, ולקמן פירש רש"י (פסוק נג.) 'מן המעיים הם נפרדים זה לרשעו וזה לתומו', ולא בעודם בבטן, ונראה דהיינו דוקא שאין האדם חוטא ביצר הרע להיות מתאוה לחטוא קודם שנולד²¹, שאין יצר הרע בא אלא אחר הלידה, והטעם ידוע למשכיל²², אבל כאן מה שעשה עשו לא בשביל יצור, אלא מפני שהיה עשו רוצה לצאת לשוכ אל מינו וטבעו²³, שכל דבר ודבר מתעורר אל טבעו, לפיכך כשבא יעקב לבתי מדרשות היה מתעורר אל רוח הקודש, ומתעורר לצאת בטבעו, וכן עשו כאשר היתה באה לפניו בתי עבודה זרה, ולא משום יצרו הרע²⁴. עיי' בפרשת נח נתבאר זה

מהרש"א

מקום תפלה כדלמדין צפרק לא יחפור ודו"ק: א"ל משעת יצירה א"ל בו' ג' ימים ב"א מ"ח ואינה מסרחת בו'. ושעת יצירה הוא ארבעים יום אחר הפקידה והיאך מתקיים הטפה כ"כ שלא תסריח וכיון שהיא מסרחת שוב אינה מולדת כפרש"י הכי אמרין צפרק

הטפה שלא תסריח וק"ל: לפתח חטאת רובץ בו'. ויש להקשות מהא דלמדין פ"ב דיומא ב' ההוא עוברת דלרעה צויה"כ אחאי לקמיה דר"מ א"ל לחישו לה ולא אלחישא קרי עליה זורו רשעים מרחם מהא מוכח ששולט יצה"ר גם צמעי אמו וזהא יש ליישב דע"י אמו כי התם אפשר ששולט צו יצה"ר קודם היצאה אבל צולד עממו אינו שולט יצר הרע דא"כ היה צועק ויואל אך קשה מהא דדרשין גבי ויתרוצצו הנשים בקרבה ג' שהיתה עוברת על פתח עזרת כוכבים והיה עשו מפרנס ללאת וק"ל: ר"ל רמז כתיב בם עור ופסח ג' פתח עזרת כוכבים

אפיקי ים להגרי"א חבר

וא"ל אנטונינוס לרבי יצחק וכו' גם בזה יש ענין עמוק שלכאורה יש לתמוה לפי מה דמשמע דרבינו הקדוש הודה לאנטונינוס שאין יצה"ר ניתן בו עד שיוצא מרחם אמו, והרי להיפוך מצינו דכתי' זורו רשעים מרחם וכמעשה דשבתי אצל פירי דפ' בתרא דיומא (פג ע"א) וכמ"ש, וכמ"ש ויתרוצצו הנשים בקרבה ואמרו רז"ל (ב"ר פ"ג) כשהייתה עוברת על פתח ע"ז עשו מפרנס לצאת וכו'. אבל הענין בזה שענין יצה"ר שבאדם יש בזה ב' מדרגות, הא' טבע האדם עצמו אשר הוא חומר ילוד אשה נמשך בטבעו לכל רע ולכל עון, והב' הוא כח מסט"א שנברא בשביל הבחירה, וכ"ז שהולד הוא ברחם אמו אין לו שליטה עליו מאחר שאמו מגינה עליו שאימא הוא עלמא דחירו ששם אין שטן וכו'. ויקרא שמה רחובות וכו', והיא סוכת שלם שהיא מקפת אותו והוא בסוד שם אהי"ה שהוא העיבור כמ"ש רבינו בפי' לס"ד. ולכן כתי' לפתח חטאת רובץ שממתי' לאדם כשיוצא מרחם אמו שאז הארת אימא סר מעליו ויכול לשלוט בו, ולכן כ"ז שהוא בבטן אמו לומדים עמו כל התורה וכו' שאז הוא בג"ע דלעילא באימא ושם רואה מסוף העולם וכו' שהוא למעלה ממדרגת המקום והזמן וכמו שביארתי דבר זה במ"א וית' ג"כ בעז"ה במס' נדה.

והוא מ"ש כאן רבינו הקדוש שמשעת יצירה ניתן בו יצה"ר, כשנשלמים איבריו בו אז ניתן בו כח תאוה להיות נמשך למדות מגונות מצד טבעו. ואנטונינוס חשב שרבינו הקדוש מדבר מיצה"ר מכח הנחש וסט"א, ולכן הקשה לו א"כ יהי' בועט באמו וכו' והיינו שא"א לו למשול כ"ז שכח הארת אימא נמשך עליו, שאם הי' בו כח סט"א בהכרח שהי' מסולק מהגגת אימא ברחמה עליו, שהרי בה אין סט"א שולט כלל. וא"כ שהי' מסולק ממנה הי' לו לבעוט באמו ויוצא, ולכן אמר משעה שנולד וכו' שאז באמת מסתלק ממנו הארת אימא ואז ניתן בו יצה"ר השני. וז"ש דבר זה לימדינו וכו', ר"ל להבין כוונת הכ' לפתח חטאת רובץ וכו' והבין.